

УДК 347.77[351.864.1:65.012.8]

Ермоленко О.О.

*кандидат економічних наук,
викладач кафедри державного управління,
публічного адміністрування та регіональної економіки
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

Галич С.П.

*аспірант кафедри державного управління,
публічного адміністрування та регіональної економіки
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

ШЛЯХИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ТА ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ПРОЕКТНО-ОРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Статтю присвячено проблемам захисту інформації та об'єктам інтелектуальної власності на проектно-орієнтованих підприємствах. Запропоновано рекомендації щодо розв'язання вказаних проблем. Особливу увагу приділено проблемі Інтернет-піратства.

Ключові слова: інформація, об'єкти інтелектуальної власності, проектно-орієнтовані підприємства, комерційна таємниця, Інтернет-піратство.

Ермоленко О.А., Галич С.П. ПУТИ ЗАЩИТЫ ИНФОРМАЦИИ И ОБЪЕКТОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ НА ПРОЕКТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Статья посвящена проблемам защиты информации и объектов интеллектуальной собственности на проектно-ориентированных предприятиях. Предложены рекомендации по решению указанных проблем. Особое внимание уделено проблеме Интернет-пиратства.

Ключевые слова: информация, объекты интеллектуальной собственности, проектно-ориентированные предприятия, коммерческая тайна, Интернет-пиратство.

Yermolenko O.A., Galich S.P. THE PROTECTION OF INFORMATION AND INTELLECTUAL PROPERTY FOR PROJECT-ORIENTED ENTERPRISES

The article is devoted to problems of protection of information and intellectual property for project-focused businesses. Proposed solutions to these problems. Special attention is paid to the problem of Internet piracy.

Keywords: information, intellectual property, project-oriented enterprise, trade secrets, Internet piracy.

Постановка проблеми. Сьогодні набуває особливої актуальності захист інформації, адже у світі технологічних та технічних інновацій інформація грає неабияку роль. Підприємства та організації, що здійснюють проектно-орієнтовну діяльність, націлені на збереження своїх секретів. У конкурентному протистоянні перевагу завжди мала та сторона, у розпорядженні якої були достовірніші та різноманітніші відомості, особливо стосовно суперників, конкурентів і супротивників. У наш час інформаційні фактори набувають ще більшого значення. Інформація, особливо науково-технічна і технологічна, – найважливіший продукт суспільного виробництва, найцінніший товар у світовій торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням захисту інформації займалися багато вчених як у правовому, так і в економічному аспектах. Але при досить великому обсязі публікацій на захист інформації під час здійснення проектної діяльності зверталось замало уваги. Такі вчені, як В. Рач, В. Михеев, О. Пархоменко та ін., наголошують на необхідності захисту інформації, яка стосується розробки та впровадження проектів.

Мета статті полягає в більш ретельному дослідженні шляхів захисту інформації та інтелектуальної власності на проектно-орієнтованих підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує досить широке коло об'єктів інтелектуальної власності, які необхідно захистити від несанкціонованого використання. Одними із самих розповсюджених на проектно-орієнтованих підприємствах є такі, як винаходи, корисні моделі та промислові зразки.

Офіційним документом, що має захистити вказані об'єкти, є патент. До нетрадиційних об'єктів промислової власності можна віднести фірмові найменування, зазначення походження товарів та знаки для товарів та послуг.

Останнім часом росте тенденція щодо розгляду справ у господарському суді відносно захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, про що свідчить неупереджена статистика. Так, із часом зростає кількість відкритих справ, що розглядаються в першій інстанції, а саме в господарських судах. Таких справ, що торкаються порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності, у 2007 р. було 218, у 2008 р. – 234, у 2009 р. – 303, у 2010 р. – 456. Таке зростання насамперед пов'язане з активізацією правовласників у сфері авторського та суміжних прав. За 2014 р. було стягнуто штрафів на суму 46 875 грн. У середньому розмір одного штрафу становив 236 грн. [3]. Враховуючи таку незначну суму, слід зауважити, що вона занадто мізерна для сучасного розмаху правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Трохи більшими є стягнення при переміщенні товарів через митний кордон із порушенням прав інтелектуальної власності. За 2014 р. вони становили 119 000 тис. грн., що в середньому становило 17 000 грн. на один штраф [3].

Україна вже третій рік поспіль продовжує демонструвати неспинне зростання рівня неоригінального, іншими словами – піратського програмного забезпечення, який вже досяг рівня 86%, і привів Україну на сьоме місце у світі за наявний піратський програмний контент. Серед усіх країн Європи

рівень піратства вищий лише в Молдові. За даними BSA, комерційна вартість неліцензійного програмного забезпечення, встановленого на персональних комп'ютерах в нашій країні в 2010 р., досягла рекордних 571 млн. дол. США [4]. За результатами дослідження компанії «Майкрософт Україна» був зафіксований найвищий рівень піратства в Кривому Розі (в 60% випадків пропонується встановити неліцензійне програмне забезпечення), Одесі (43%) та Миколаєві (35%) [4]. Для порівняння: у США непрапомірно використовується до 35% ліцензійного програмного забезпечення, в Україні – понад 90% [5].

Тому потрібно змінювати закони, оскільки неможливо всіх виробників компакт-дисків, виконавців фонограм тощо вважати злочинцями. Більшість людей купують неліцензійну касету з фільмом або відсилають друзям файл із книгою. Взагалі, розповідь по телефону про зміст фільму, що сподобався, або наспівування популярної пісні є предметом порушення авторського права. Отже, право відстає від технологій.

Надзвичайно високий рівень піратства у сфері програмного забезпечення є серйозною проблемою для української економіки. На жаль, немає ніякого прогресу в контролі над піратством у сфері програмного забезпечення на проектно-орієнтованих підприємствах. Рівень піратства протягом останніх років залишився приблизно однаковим, тоді як інші країни докладають більших зусиль для боротьби з цією «хворобою» суспільства у сфері програмного забезпечення з метою стимулювання інноваційної діяльності проектно-орієнтованих підприємств і зміцнення економіки країни в цілому.

Урядом України було розпочато роботу над проектом Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України на період до 2018 р. Це чіткий сигнал, який свідчить про те, що Україна твердо націлена на зміцнення свого режиму охорони прав ІВ. Проект національної стратегії містить такі завдання, як удосконалення охорони ІВ України та створення ефективних механізмів попередження та боротьби з контрафакцією та піратством. У процесі роботи над проектом національної стратегії українська влада звернулася до зацікавлених осіб із проханням надати коментарі та рекомендації, і Міжнародна торгова палата та її бізнес-ініціатива щодо зупинення контрафакції і піратства (BASCAP), а також Український національний комітет Міжнародної торгової палати відгукнулись на цей заклик, надавши пропозиції щодо політичних і законодавчих реформ. Але, на жаль, досі такий необхідний крок у регулюванні сфери інтелектуальної власності так і залишився на папері.

Захист прав інтелектуальної власності є конституційним обов'язком нашої держави. Згідно зі ст. 54 Конституції України, ст. 309 ЦК України, громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Цензура процесу творчості, результатів творчої діяльності заборонена [6].

Зрозуміло, що посилення захисту інформації на підприємствах та боротьби з порушеннями права інтелектуальної власності у державі в цілому потребує тривалих державних зусиль економічного, правового, фінансового, матеріально-технічного характеру, всебічного стимулювання і заохочення.

Загостренню проблеми організації інформаційної безпеки сприяє також поява у величезних кількостях

дешевих персональних комп'ютерів і побудованих на їх основі локальних і глобальних національних і транснаціональних мереж ЕОМ, що використовують супутникові канали зв'язку, повсюдна і масова комп'ютеризація інформаційних процесів, створення високоефективних систем розвідки і видобутку інформації.

Слід визнати на державному рівні, що захист права інтелектуальної власності в сучасних умовах в Україні набуває першочергового завдання. Норми про захист права інтелектуальної власності розпорошені по різних законах про інтелектуальну власність або по законах, причетних до попередніх законів. Кожний закон України про інтелектуальну власність містить свою власну систему норм про захист права на той об'єкт, якому присвячений цей закон. Вони між собою часто бувають суперечливі, не узгоджені, містять певні прогалини, малоефективні. У цих законах відсутні норми, які б визначали поняття та види порушення права інтелектуальної власності на той об'єкт, якому присвячений закон. У цілому зазначені системи не складають єдиної цілісної, надійної і ефективної системи захисту права інтелектуальної власності.

Проблему захисту права інтелектуальної власності ускладнює поява всесвітньої мережі Інтернет.

З огляду на вищевикладене, видається доцільним створення єдиної і неподільної системи відповідальності за порушення права інтелектуальної власності на будь-який об'єкт цієї власності.

При здійсненні своєї діяльності підприємства проектно спрямованості часто здійснюють проектну розробку, де проводяться науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Ще й досі залишається невирішеним питання щодо укладання договорів відносно розпорядження майновими правами інтелектуальної власності на службові об'єкти права інтелектуальної власності у процесі вищезначених робіт, питання бухгалтерського обліку нематеріальних активів, котрі є предметом договорів на проведення цих робіт. А особливо необхідно звернути увагу на дотримання комерційної таємниці при виконанні вказаних робіт при проектній діяльності.

Принципове питання: в якому законодавчому акті має бути поміщена система норм про захист права інтелектуальної власності?

Включення системи захисту права інтелектуальної власності до Цивільного кодексу також недоцільно, оскільки він уже прийнятий і внесення до нього змін ближчим часом не передбачається.

Окремого закону про цивільно-правову відповідальність за порушення права інтелектуальної власності також приймати недоцільно. Вважаємо, що ефективний захист об'єктам права інтелектуальної власності може бути наданий із прийняттям самостійного Кодексу про інтелектуальну власність.

Уразливості в програмному забезпеченні, витік даних або крадіжка мобільних пристроїв співробітників компанії приносить багато проблем фахівцям з інформаційної безпеки. Для мінімізації інцидентів, пов'язаних із внутрішніми загрозами, на середніх і великих підприємствах використовуються програмно-апаратні DLP-системи, які дають змогу здійснювати комплексні заходи щодо запобігання витоку даних із компанії. Шифрування ділового листування, папок і файлів, контроль знімних носіїв – невеликий перелік дій, необхідних для мінімізації витоку даних.

Загалом, усі рекомендації щодо вдосконалення шляхів захисту права інтелектуальної власності, можна розділити на дві умовні групи – законодавчі та політичні. Розділити можна лише умовно, адже ці

два напрями дуже тісно пов'язані та не можуть бути реалізовані окремо. Отже, маємо такі пропозиції:

1. Законодавчі рекомендації:

- усунення певних недоліків у кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві України щодо захисту прав інтелектуальної власності;
- вдосконалення запланованих заходів щодо боротьби з порушеннями в соціальних мережах та в мережі Інтернет загалом;
- усунення недоліків при здійсненні процедур цивільного правозастосування;
- усунення правових прогалин у сучасному режимі охорони прав інтелектуальної власності;
- вдосконалення наявних адміністративних процедур із правозастосування;
- досконалення певних митних процедур правозастосування.

2. Політичні рекомендації:

- покращання взаємодії між виконавчими органами, а саме поліцією, митними та судовими органами, у галузі боротьби з контрафакцією і піратством;
- здійснення ефективного діалогу і співробітництва між органами влади, власниками прав інтелектуальної власності та різними зацікавленими сторонами;
- здійснення масштабних заходів щодо підвищення технічної та адміністративної компетентності у галузі інтелектуальної власності;
- підвищення ступеню обізнаності суспільства та політиків щодо контрафакту та піратства і пов'язаної з цим економічної й соціальної шкоди.

Далі слід розглянути кожен напрям більш детально.

Режим застосування норм кримінального права в Україні характеризується недостатністю ефективних заходів притягнення до кримінальної відповідальності, які б сприяли зменшенню кількості кримінальних справ і рішень щодо кримінальних правопорушень. Увага також звертається на відсутність кримінальних покарань, які б мали стримуючий характер для порушників, що є необхідним для боротьби з порушеннями у сфері ІВ.

Відсутність механізмів конфіскації доходів, отриманих унаслідок вчинення злочину з порушенням прав ІВ. За винятком дій, передбачених ст. 204(3) ККУ (незаконне виготовлення підакцизних товарів у разі виникнення загрози здоров'ю), інші діяння відповідно до статей 204 і 229 не розцінюються як предикативні злочини, тобто як злочинні діяння, що передують відмиванню грошей у тлумаченні ст. 209 ККУ. Загалом, ст. 209 ККУ (відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом) визначаються основні діяння, що передують відмиванню доходів, через посилення на мінімальний поріг передбаченого покарання у вигляді позбавлення волі строком на три роки. Внаслідок цього дії, спрямовані на приховування чи маскування незаконного походження коштів, здобутих унаслідок порушення прав ІВ, на даний момент не тягнуть за собою кримінальної відповідальності згідно з чинним законодавством [7].

Відсутність можливості притягнення до відповідальності юридичних осіб за скоєння злочинів у сфері інтелектуальної власності.

Принцип кримінальної відповідальності юридичних осіб не має чіткого визначення в українській правовій системі. Закон 3206-IV забезпечив перші кроки в цьому напрямі, проте вони обмежені лише злочинами, пов'язаними з корупцією.

Відсутність повноважень у правоохоронних органів порушувати справи *ex officio* та випадки нена-

дання правовласникам статусу потерпілої особи. Необхідно внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України (КПКУ), аби на законодавчому рівні та на практиці передбачити для правоохоронних органів можливість діяти *ex officio* задля порушення кримінальних справ, пов'язаних із порушеннями прав ІВ. У листопаді 2012 р. був прийнятий новий КПКУ, який передбачає, що кримінальне провадження щодо порушення прав ІВ може бути розпочате за заявами правовласників, тому необхідно внести відповідні положення, що стосуються повноважень діяти *ex officio* [8].

Проблема Інтернет-піратства в Україні швидко збільшується. Заходи боротьби з порушеннями прав у мережі Інтернет у кожному із секторів авторського права – музичні твори, фільми, книжкові та музичні видавництва, програмне забезпечення для розваг та бізнесу – залишаються дуже слабкими. Крім того, останніми роками спостерігається швидке зростання обсягів піратства шляхом використання хостингу рівноправних вузлів (*peer-to-peer hosting*) та нелегальних сайтів, включаючи Bit-Torrent-сайти, розміщені в Україні [9]. Існує ціла низка відкритих сайтів, при цьому в Україні є багато веб-сайтів із вільним до завантажування або платним контентом, а також потокові сервіси, деякі з них мають цільову аудиторію в країнах Європи та США. Уряд України потрібно затвердити ключові реформи щодо захисту прав у мережі Інтернет з метою боротьби з Інтернет-піратством, зокрема ухвалити законодавство, яке б передбачало відповідний режим видалення на вимогу правовласника (*notice and takedown*) [9]. Будь-яка пропозиція мала б стосуватися як проблеми Інтернет-піратства, так і способів запобігання зловживанням та вдосконалення процедури (наприклад, процедури зустрічного повідомлення).

За інформацією галузевих звітів, в українському законодавстві у сфері ІВ недостатньо чітко прописані процедури знищення вилученої продукції і обладнання, призначеного для її виробництва, що перешкоджає ефективному впровадженню і застосуванню правових норм, які регулюють процес знищення. Як наслідок, знищення вилученої підробленої продукції не завжди здійснюється належним чином, і ця продукція навіть може повернутися на ринок.

Ефективність захисту прав ІВ у країні значною мірою залежить від її здатності забезпечити дотримання і виконання цих прав. Таким чином, на додаток до рекомендації щодо вдосконалення законодавства і зміцнення правозастосування слід вводити методи вдосконалення знань, поліпшення навчання та розвитку навичок і компетентності.

В Україні, як і в багатьох інших країнах, дослідження показали, що споживачі регулярно купують підроблені і піратські товари, а чимало державних діячів та осіб, відповідальних за прийняття рішень, продовжують розглядати підробки та піратство як «злочин без жертв» і приділяють їм менше уваги в межах розробки та реалізації політики.

Отже, існує необхідність підвищення суспільної та політичної поінформованості й розуміння значення поширення підробок і піратства та пов'язаної з ними економічної і соціальної шкоди. Для споживачів, правовласників і державних діячів важливо бути в курсі проблеми підробок, усвідомлювати економічні й соціальні наслідки та знати, що саме зацікавлені сторони можуть зробити для боротьби з підробками і піратством.

Висновки. Що стосується поліпшення заходів захисту інформації на проектно-орієнтованих під-

приємствах, то тут необхідно застосувати комплексний підхід, де будуть задіяні механізми державного регулювання захисту інформаційних ресурсів взагалі і комплекс заходів, що захистять комерційну таємницю проектних розробок від зовнішніх посягань та зроблять недопустимим її розголошення власними співробітниками. Тільки комплексне поєднання таких заходів може дати позитивний результат та допоможе захистити проектні розробки від їх розголошення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рач В.А. Проблеми захисту інформації в управлінні проектами в епоху економіки знань / В.А. Рач // Управління проектами та розвиток виробництва: зб. наук. праць. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2009. – № 2 (30). – С. 156–160.
2. Михеев В. Практическая модель управляющего проектами / В. Михеев [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pmssoft.ru/materials.asp>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Кайзер Ю.А., Ульяницька О.В. Комп'ютерне піратство в Україні / Ю.А. Кайзер, О.В. Ульяницька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2012/Pravo/3_96274.doc.htm.
5. Гареев Є.Ш. Підстави визнання прав інтелектуальної власності на винахід недійсними / Є.Ш. Гареев // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 38. – С. 37–41.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 28.02.2016 р. № 1019-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
9. Міжнародний альянс інтелектуальної власності (МАІВ). Спеціальний звіт 301 за 2013 рік стосовно охорони і захисту авторського права в Україні (с. 12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iipa.com>.

УДК 334.716

Загороднюк О.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту організацій
Уманського національного університету садівництва*

Малюга Л.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту організацій
Уманського національного університету садівництва*

КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Кластерний аналіз є одним із найбільш перспективних підходів до аналізу багатовимірних процесів і явищ. Конкурентне середовище України повністю відповідає цій характеристиці, а тому дослідження діяльності підприємств під його впливом за допомогою кластерного аналізу є досить ефективним і якісним. У своїх дослідженнях ми використали формально-кількісну кластеризацію групування за методом k-середніх, що працює безпосередньо з об'єктами, а не з матрицею схожості. У багатьох випадках цей метод дає змогу отримати розбиття, близьке до найкращого з погляду функціональної якості. Кластерний аналіз діяльності підприємств району виявив прямі залежності між розміром ріллі і середньорічною чисельністю працюючих та ринковою часткою і темпами зростання ринкової частки; виробництвом валової продукції і ринковою часткою та нормою прибутку, фондозабезпеченістю і капітальними інвестиціями; прибутком та капітальними вкладеннями, фондозабезпеченістю, фондоозброєністю і виробництвом валової продукції.

Ключові слова: кластерний аналіз, метод k-середніх, ефективність, конкурентне середовище.

Загороднюк О.В., Малюга Л.М. КЛАСТЕРНЫЙ АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В КОНКУРЕНТНОЙ СРЕДЕ

Кластерный анализ является одним из наиболее перспективных подходов к анализу многомерных процессов и явлений. Конкурентная среда Украины полностью соответствует этой характеристике, а поэтому исследование деятельности предприятий по методике кластерного анализа является достаточно эффективным и качественным. В своих исследованиях мы использовали формально-количественную кластеризацию группировки по методу k-средних, работающую непосредственно с объектами, а не с матрицей сходств. Во многих случаях этот метод позволяет получить разбиение, близкое к лучшей с точки зрения функционального качества. Кластерный анализ деятельности предприятий района выявил прямую зависимость между размером пашни, среднегодовой численностью рабочих, рыночной долей, а также темпами роста рыночной доли; производством валовой продукции и нормой прибыли, фондообеспеченностью и капитальными инвестициями; прибылью и капитальными вложениями, фондообеспеченностью, фондовооруженностью и производством валовой продукции.

Ключевые слова: кластерный анализ, метод k-средних, эффективность, конкурентная среда.

Zagorodniuk O.V., Malyuga L.M. CLUSTER ANALYSIS OF ACTIVITY OF THE ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF COMPETITIVE ENVIRONMENT

Cluster analysis is one of the most promising approaches to the analysis of multidimensional processes. The competitive environment of Ukraine fully fits with this description, so the opportunity to study enterprises activities under its influence according to cluster analysis is very effective and qualitative. In our research we used grouping of quantitative and formal clustering according to k-means which works directly with objects instead of the matrix of similarities. In many cases, this method allows to get near-best partitioning in the context of functional quality. In general, cluster analysis of enterprises activities showed direct correlation between the amount of arable land and the average number of employees and market share and rates of growth of market share; gross output and market share and profit margins, capital-area ratio and capital investments; profit and capital investments, capital-area ratio, capital-labor ratio and gross output.

Keywords: cluster analysis, k-means method, efficiency, competitive environment.